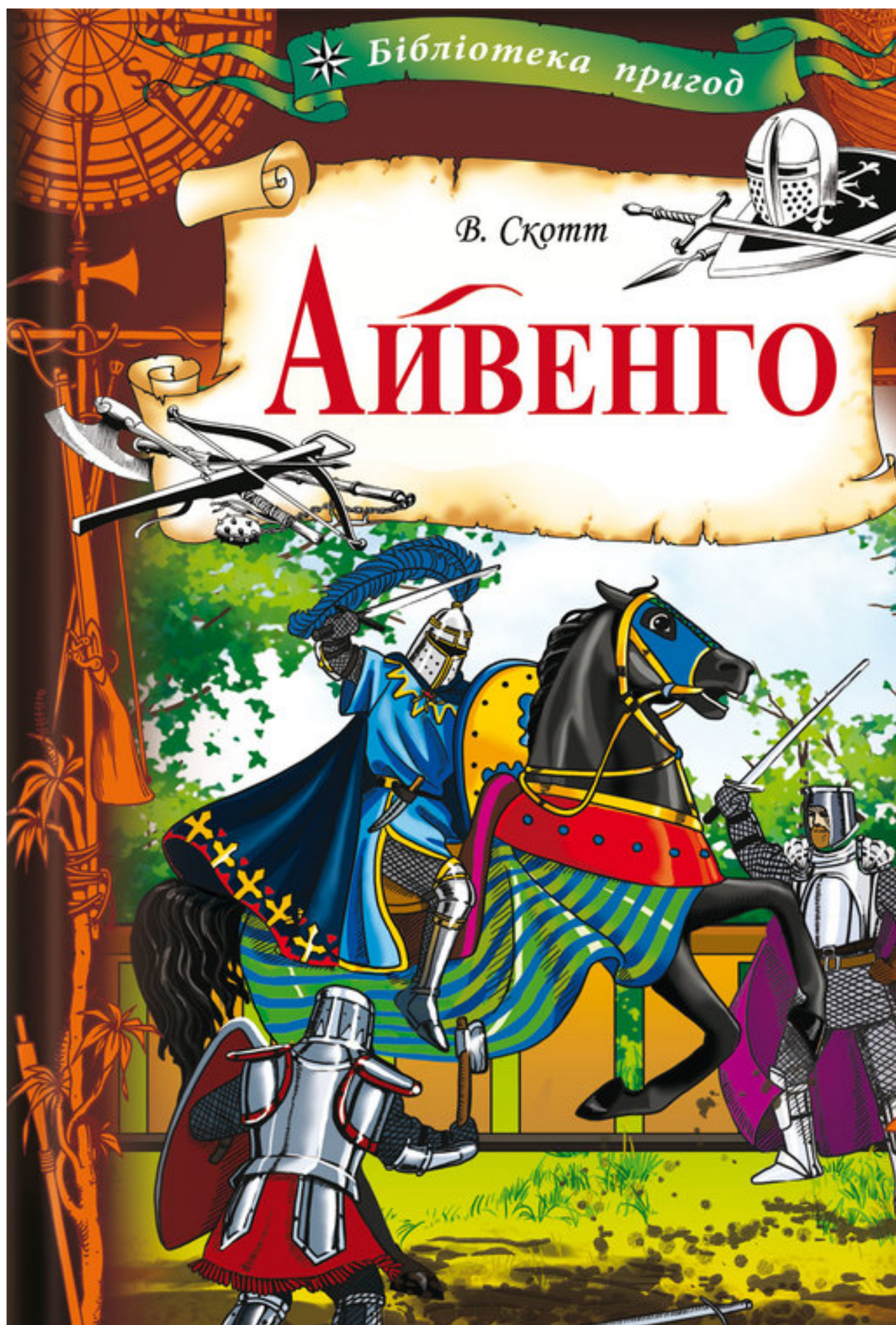

Бібліотека пригод

В. Скотт

Айвенго

Вальтер Скотт
Айвенго
Серія «Бібліотека пригод»

предоставлено правообладателем
http://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=9459786
Вальтер Скотт «Айвенго». Серія «Бібліотека пригод»: Луїна; Харків; 2011
ISBN 978-966-14-0862-2, 978-966-14-7445-0

Аннотация

Один із найпопулярніших романів В. Скотта розповідає про надзвичайні події, що відбувалися в середньовічній Англії. Разом із Ричардом Левове Серце, Робіном Гудом і хоробрим Айвенго юні читачі поринуть до світу пригод. На них чекають лицарські турніри, замки в полум'ї та беззахисні чарівні леді...

Содержание

Передмова	4
Розділ 1	7
Розділ 2	10
Розділ 3	14
Розділ 4	16
Розділ 5	19
Розділ 6	21
Розділ 7	23
Розділ 8	25
Розділ 9	27
Розділ 10	28
Розділ 11	31
Розділ 12	35
Конец ознакомительного фрагмента.	38

Вальтер Скотт Айвенго

Передмова Історії «шотландського чарівника»

Вальтер Скотт (1771–1832) вважається основоположником жанру історичного роману. Його творчістю захоплювались Олександр Пушкін, який називав письменника «шотландським чарівником», Микола Гоголь, Лев Толстой та Леся Українка. Таємниця популярності його книжок – не в екзотичних середньовічних звичаях і не в складній інтризі, а в тому, що

зближує людей усіх епох та національностей: у живих людських почуттях, які, за словами самого Вальтера Скотта, «однаково хвилюють людське серце, чи б'ється воно під сталевими обладунками п'ятнадцятого століття, чи під парчевим каптаном вісімнадцятого, чи під блакитним фраком і жилетом сьогодення». Письменник відкрив невідому епоху, цілий світ європейського Середньовіччя. Його книжки нерідко ставали відправною точкою для досліджень і наукових відкриттів, а такі романи, як «Айвенго» (1819), принесли йому всеєвропейську славу.

Вальтер Скотт був шотландцем за походженням, і Шотландія посідала в його серці особливе місце. Майбутній письменник народився в Единбурзі в родині юриста, а все його раннє дитинство минуло в містечку Сандиноу на дідусевій фермі, куди хлопчика відправили відновлювати сили після перенесеної «лихоманки», яка насправді була однією з найнебезпечніших дитячих хвороб – поліомієлітом. Незважаючи на всі зусилля близьких, Вальтер на все життя залишився кульгавим і йому доводилося ходити спираючись на палицю. Уже о цій порі виявилися дивовижні здібності хлопчика – насамперед жвавий розум і феноменальна пам'ять. З роками він дістав колосальний об'єм знань, і в подальшому під час написання величезних історичних романів Вальтерові Скотту не доводилося ритися в архівах і упродовж місяців просиджувати в бібліотеках – матеріал завжди був у нього «під рукою».

Життя на Шотландському пограниччі – історичній межі між Англією та Шотландією – дозволило хлопчикові познайомитися зі шотландським фольклором і старовинними баладами про лицарські часи. Тут він уперше почув про шотландських розбійників, що хазяйнували в цих краях. У коледжі, до якого він вступив, трохи зміцнівши, за Вальтером Скоттом закріпилася слава чудового оповідача. Він захопився поезією, організував у коледжі «Поетичне товариство», вивчав німецьку мову та знайомився з творчістю німецьких поетів-романтиків. Проте Скотт – старший бачив його майбутнє іншим – 1786 року Вальтерові довелося стати учнем у юридичній конторі батька, а потім вступити до Единбурзького університету.

Але, навіть ставши професійним адвокатом, Вальтер Скотт цікавився літературою та історією. Під час численних поїздок країною він збирав і записував народні легенди й балади про героїв шотландського минулого. А 1791 року він познайомився зі своїм першим коханням – Вільяміною Белшес, дочкою единбурзького юриста. Вона віддала перевагу синові заможного банкіра, з яким і одружилася. Це стало для молодика страшним ударом, а образ Вільяміни потім не раз утілювався в героїнях романів письменника, зокрема в образі леді Ровени з роману «Айвенго».

Вальтер Скотт узяв шлюб із французенкою Маргаритою Шарлоттою Шарпантьє й обійняв посаду шерифа в Селкиркширі, а ще за кілька років став одним із секретарів Верховного суду Шотландії. Ці обов'язки Вальтер Скотт виконував до кінця життя, хоча головним джерелом його доходів стала з часом літературна праця.

1802 року автор-початківець опублікував збірку народних балад під назвою «Пісні шотландського кордону», а потім велику поему «Пісня останнього менестреля», що збудила цікавість читачів до його творчості. Роман «Уеверлі» (1814) вразив читацьку публіку новизною стилу та жвавістю описів старовинних шотландських звичаїв. У перших своїх книжках письменник звертався до недавнього минулого, події якого були ще живі в людській пам'яті, але 1819 року в романі «Айвенго» звернувся до середньовічної Англії. Ця книжка принесла письменникові визнання в найвищих сферах суспільства, йому було надано титул баронета.

Після «Айвенго» було написано цикл книжок про Шотландію XV–XVI століть, однією з головних героїнь яких стала королева Марія Стюарт, а місцем дії – замок, у якому її утримували ув'язненою. Роман «Пригоди Найджела» (1822) зустрів захоплений прийом у Лондоні, а «Квентин Дорвард» (1823) – у Франції. Цікаво, що до 1827 року всі книжки Вальтера

Скотта виходили без зазначення імені автора, хоча читачі ще з часів появи «Айвенго» чудово його знали.

1825 року на лондонській біржі сталася фінансова паніка, і її жертвами, разом із багатьма іншими ділками, стали видавець Скотта і власник друкарні, у якій друкували його книжки. Обидва готові були оголосити про банкрутство, однак Вальтер Скотт здійснив лицарський вчинок, гідний найшляхетніших із його героїв, – узяв на себе відповідальність за всі рахунки, які становили величезну на ті часи суму в 120 000 фунтів стерлінгів, і прирік себе на виснажливу багаторічну літературну працю, щоб виплатити борг.

Дев'ятитомна праця «Життя Наполеона» і двотомна «Історія Шотландії» дали змогу письменникові сплатити борги, але це коштувало йому величезного напруження сил. Здоров'я Вальтера Скотта похитнулося. Лікарі вмовили його вирушити на лікування в Італію, а британський уряд надав для цього корабель. Під час подорожі самопочуття Скотта раптом погіршилося, і письменник наказав повертатися.

За кілька місяців автор двадцяти шести романів, більшість із яких увійшли до скарбниці світової культури, помер у своєму шотландському маєтку Ебботсфорд.

Пам'ять «шотландського чарівника» увічнена у величному пам'ятнику, спорудженому в центрі Единбурга на кошти шанувальників його творчості. Це готична стела заввишки понад шістдесят метрів, у ніші біля підніжжя котрої сидить вирізьблений із білого мармуру автор «Айвенго», «Роб Роя», «Квентина Дорварда» та інших чудових книжок, які стали «вічними супутниками» багатьох поколінь читачів.

Розділ 1

За старих часів у тому мальовничому куточку Англії, що зветься графством Йоркшир, де на пагорбах і в долинах шумлять ліси та бистрі річки несуть свої води до холодного моря, трапилося немало дивовижних і героїчних подій. За переказами, тут колись жив казковий вонтлейський дракон; тут у часи усобиць Білої та Червоної троянди гриміли запеклі битви, і в цих таки краях блукали лихі розбійники, подвиги яких упродовж століть уславляють народні пісні й балади.

Таке місце дії нашої повісті.

Описувані в ній події відбулися в дванадцятому столітті, наприкінці володарювання Ричарда I, прозваного Ричардом Левове Серце. То була епоха великих змін, сповнена жорстоких і кривавих подій. Завойовники-нормани, що на століття раніше вдерлися до країни, намагались остаточно підкорити англосаксів, які володіли цією землею протягом кількох століть. Фактично в Англії жили – і зовсім не мирно – два народи, що розмовляли різними мовами, і жоден із них не бажав визнавати панування іншого. Але особливо гострою була ворожнеча між шляхетними феодалами й верховною владою. Упродовж усього дванадцятого століття королі Англії вперто боролися зі своїми васалами – герцогами, графами й баронами, які відстоювали право панувати на землях, що їм належали. Згідно з законами того часу, вони підкорювалися тільки голові держави – королю, але насправді були майже незалежними від нього. Їхній союз скріплювала лише клятва вірності, яку нордовисті й корисливі феодали постійно ламали, а іноді навіть розв'язували війни проти свого законного володаря. Нескінченні розбрати посилювалися також через постійні чвари між норманськими баронами і старою знаттю – саксонськими землевласниками – танами.

У цій жорстокій боротьбі, що охопила всю країну, королі знаходили підтримку в простих людей – адже для вільного землероба-йомена та ремісника головним ворогом був норманський феодал, який прагнув перетворити вільних громадян у кріпосних. І чимало простолюдинів дійсно ставали рабами, найчастіше через борги, якими обплутували їх землевласники. Долею таких рабів та їхнього потомства ставала найтяжча праця в каменярнях, на корчуванні лісів, на загородах і в полі.

Ричард Левове Серце, король, якого називали «мандрівним лицарем на престолі», надовго залишив свою неспокійну батьківщину, дотримуючись клятви, яку дав Святому Престолу, – вирушити до Палестини й завдати нищівної поразки султанові Саладину, остаточно відвоювавши у мусульман право володіти великою святиною – Гробом Господнім. Для цього необхідно було зміцнити межі Єрусалимського королівства – держави, створеної на Святій землі лицарями-хрестоносцями ще в часи перших хрестових походів.

Під ту пору образ лицаря-хрестоносця став одним із найшанованіших у християнському світі. Ці загартовані воїни, які носили на плащах знак хреста, упродовж багатьох років протистояли натиску «невірних», здійснюючи часом неймовірні подвиги. Багато з них ставали членами духовно-лицарських орденів, даючи обітницю бідності, послуху й безшлюб'я. Одним із перших виник орден Храму, інакше званий орденом тамплієрів. Його метою був захист християнських завоювань у Палестині, проте вже у XII столітті він набув таких багатств і могутності, що почав диктувати свою волю європейським монархам і втручатися у відносини між державами.

Безстрашний і великодушний Ричард мав військовий успіх, а його дар полководця й затята хоробрість були відомі всій Європі. Немало було в короля-лицаря і друзів, і ворогів, але жоден із його супротивників не наважився б заперечувати, що успіх Третього хрестового походу, коли султан Саладин, обложений в укріпленій твердині Аккон, був змушений здатися, належить Ричарду.

Тим часом, скориставшись відсутністю законного короля, владу в Англії підступно захопив його брат принц Джон, підтримуваний норманською знаттю. Почувши про це, Ричард Левове Серце негайно залишив Святу землю і вирушив на батьківщину. Одначе на півдорозі, неподалік Відня, його обманом захопив у полон найзліший ворог Англії – германський імператор Генрих VI.

На відчай своїх підданих, змучених тиранією норманської знаті, Ричард опинився у в'язниці. А тим часом у його володіннях залишилося зовсім небагато англосаксів, які змогли зберегти землі своїх батьків. Злочини баронів множилися кожного дня, принц Джон руйнував країну, а знать вимагала для себе все нових вольностей та привілеїв. Ворожнеча й ненависть між норманами-переможцями і переможеними саксами зростали.

Багряне сонце сідало за густим дубовим лісом. Де-не-де дуби перемішувалися з буком, різакон та іншими чагарниками, які росли так щільно, що, здавалося, зовсім не пропускали його косих променів. Але іноді дерева розступалися, утворюючи просіки, стежки, галявини й лабіринти, і можна було навіть почути тихий дзюркіт ручая, що біг по схилу невисокого пагорба.

По схилах пагорба ліниво блукало стадо свиней, а на вершині його влаштувалися, мирно бесідуєчи, два йоркширці – судячи із зовнішності й одягу. Старший з них був плечистим бородатим чоловіком, похмурим на вигляд і дикуватим. Він був одягнений у потерту куртку хутром назовні, перетягнену широким шкіряним поясом із мідною пряжкою. За пояс було заткнуто довгий, добре загострений ніж із роговим руків'ям. Непокрита голова свинопаса з густим, скуйовдженим, кольору іржі, волоссям, була втомлено опущена до землі, а міцну шию охоплювало намертво залютоване мідне кільце, схоже на собачий ошийник, із написом саксонськими літерами: «Гурт, син Беовульфа, раб Седрика Ротервудського».

Поряд із Гуртом сидів чоловік років на десять молодший від нього. Рухливе й худорляве обличчя його виражало цікавість і клопітну нетерплячість; розмова між приятелями відбувалась англо-саксонською говіркою, якою говорив увесь простий народ, окрім норманських солдатів і людей, безпосередньо наближених до можновладців. Убрання, на вигляд схоже на одяг свинопаса, було з найкращої матерії та незвичайного крою. Малинового кольору куртка, де-не-де вкрита яскравими візерунками, а поверх неї – короткий та широкий сукняний зашмуганий плащ, підбитий яскраво-жовтою тканиною. Плащ оцей можна було перекидати з одного плеча на друге і, якщо охота, обгортати навколо тіла. На руках побрязкували срібляні браслети, а на шиї виднівся такий самий ошийник, але срібний та з написом: «Вамба, син Безмізкого, раб Седрика з Ротервуда». Худі ноги Вамби були взуті в довгоносі черевики, один з яких був червоним, а другий – жовтим, голову вкривав ковпак із дзвониками, що дзвеніли під час кожного руху, а за поясом стирчав дерев'яний бутафорський меч.

На відміну від свого похмурого приятеля, Вамба ні хвилини не міг усидіти на місці; його фізіономія домашнього блазня, то дурнувата, то лукава, навіть і тут, удалині від маєтку, немовби й далі розважала панів, які нудьгують, і вже почала дратувати свинопаса.

– Чортів виплодок! – вигукнув Гурт, здіймаючись на рівні й сурмлячи в ріг, щоб зібрати свиней, які розійшлися пасовищем у пошуках жолудів. Стадо обізвався різноголосим хрюканням, але й не подумало залишити тіністі й заболочені береги джерела. – Кляті негідні тварюки, і я разом із вами! Фангсе! Неробо! – крикнув він на кудлату вівчарку. – Нехай сам диявол виб'є тобі всі зуби, ти що тут розлігся, старий дурню, жени їх до мене!

Блазень упав на землю і зареготав.

– Вамбо, – з досадою обернувся до нього свинопас, – уставай-но, брате, допоможи мені. Виведи цих поганих свиней з болота, вони, щойно почують твої дзвіночки, миттю побіжать за тобою немов ягнята.

– Ти так вважаєш, приятелю? – Блазень навіть не поворухнувся. – Мої ніжки радять мені не лізти в бруд. Такій важливій персоні, як Вамба, не годиться каляти своє царствене

вбрання. Нехай цим займається твій пес. А ще краще, Гурте, якщо ці свині, загубившись, на ранок перетворяться на норманів, нам на спільну втіху...

– Щира правда, друже, хоча й вийшла з дурної голови.

– Послухай-но, що я ще скажу, – вів далі Вамба, сміючись, – якщо я декому натякну, що ти кличеш норманів свинями, тебе відразу ж повісять, аби налякати інших балакунів. Не ті зараз часи – твоєму хазяїну Седрикові складно буде вступитися за тебе, як раніше.

– Ти хочеш виказати мене? Та ти ж сам перший почав величати моїх свиней... Гей, Фангсе, жени їх сюди! – закричав свинопас, одразу забувши про жарти приятеля. – Ого-го-го! Ось уже майже і все стадо зібрано... Мерщій підводься, Вамбо, ти що, не бачиш – гроза йде, треба поспішати.

– Може, я й дурень, але не глухий. – Блазень легко скочив на ноги. – Проте це не гуркіт грому, я чую тупіт підкованих копит...

– Годі тобі веселитися, ходімо, інакше нас накриє злива. – Гурт, посвистуючи й погукуючи, погнав свиней однією з лісових стежок. – Чи тобі не байдуже, хто там скаче? Чуєш, небо просто розкололося, а потемніло як! Послухай мене хоч раз: треба забиратися додому до бурі! Ніч буде жахлива!

– Цікаво, що це там за вершники, – пробурмотів Вамба, однак, підхопивши дубець, що лежав на мокрій траві, хутко рушив услід за стурбованим свинопасом.

Розділ 2

Вамба не надто поспішав на відміну від вимоклого приятеля – тупіт кінських копит наближався, і, попри сердиті крики й лайку Гурта, він то рвав недозрілі горіхи, то витріщався навсібіч. Невдовзі кавалькада з десяти вершників наздогнала їх.

В одному з них блазень одразу ж упізнав превелебного Еймера, настоятеля сусіднього абатства, відомого в окрузі шанувальника полювання та бенкетів. Чернець міцно, незважаючи на деяку огрядність, тримався в сідлі, укритому довгою попоною з вишитими мітрами, хрестами та іншими знаками його духовного сану. Послушник вів в'ючного мула, вочевидь, із багажем його хазяїна, а два ченці того-таки ордену їхали клисом в ар'єргарді, бесідуючи між собою. Гаптований золотом одяг настоятеля через швидкі перегони був майже сухим, вираз його круглого обличчя, яким він майстерно володів, міг би здатися сумирним і простосердим, якби не зверхній та владний погляд із-під навислих брів, яким він зміряв Вамбу. Погляд цей одразу ж згас, і повіки священнослужителя склепилися.

Супутником настоятеля був чоловік років сорока, сухорлявий, високий та м'язистий. У кожному його русі відчувалася сила, і навіть чернецька червона мантия з білим хрестом на плечі не могла приховати, що під нею – тіло загартованого воїна, звиклого до тривалих походів. Каптур був відкинутий, і обличчя чоловіка здавалося майже чорним від південного сонця. Високе чоло перетинав тонкий шрам, а зверхній вираз цього лиця викликав боязку пошану. Різкі сухі риси і дещо тремтливі губи під чорними вусами свідчили про бурю потаємних пристрастей, а пошкоджене око надавало вершникові виразу зловісної суворості. Під скромним плащем незнайомця на мить майнули лицарська кольчуга, що щільно прилягала до тіла, й гострий кинджал, заткнений за пояс.

За лицарем їхали верхи двоє зброєносців; один тримав повід бойового коня у повному озброєнні, інший віз довгий спис свого пана з прапором хрестоносця, що майорів на його вістрі, та трикутний щит, обшитий червоним сукном, під яким приховувався девіз лицарського ордену. На арабських скакунах, нав'ючених обладунками, зброєю та всіляким збіжжям, зброєносців наздоганяла пара темношкірих слуг у білих тюрбанах; легке шовкове вбрання урожденців Сходу, прикрашене строкатим шитвом, свідчило про багатство і знатність їхнього господаря; натомість сам він був одягнений украй просто і строго.

Незвичайна кавалькада привернула увагу не тільки Вамби, а й менш цікавого Гурта, який, щоправда, теж упізнав у ченці настоятеля найбагатшого в окрузі абатства Жерво; суворий свинопас ставився до нього з обачною пошаною, заплющуючи очі, як і весь простий люд, на гріховні слабкості священнослужителя.

Дивовижний вигляд лицаря та його строкатого почту так уразив приятелів, що вони ніяк не могли зрозуміти запитання, з яким до них звернувся поважний абат.

— Я запитую вас, діти мої, — піднісши голос, повторив абат Еймер, — чи немає тут поруч доброї та гостинної людини, котра не відмовила б з любові до Бога в ночівлі двом найпокірливішим слугам нашої матері-церкви?

— Які ж усі інші, якщо ці найпокірливіші з-поміж покірливих? — пробурмотів Вамба й одразу ж підвів очі на абата:

— У декількох милях звідси є Бринквортське абатство, де панотців радісно зустрінуть. Якщо ж вони віддають перевагу проведенню вечора у молитвах, то ця лісова стежка приведе їх до покинутої хижі — там старий відлюдник розділить із ними прихисток, убогу їжу та благодать Господню.

— Друже, — похитав головою настоятель, — схоже, дзвоники затьмарили твій розум. Ми завжди прагнемо надати мирянам змогу допомогти слугам Господа.

— Хоча я й віслюк, — жваво озвався блазень, — і мені надано честь носити дзвоники, як і мулу вашої превелебності, але, попри це, я гадаю, що милосердя матері-церкви та її служителів мало б починатися в ній самій...

– Припини теревені! – суворо перервав Вамбу хрестоносець. – Покажи, якщо знаєш, шлях до замку... Як ви назвали цього дворянина, абате?

– Седрик Ротервудський. Він же Седрик Сакс...

– Знайти дорогу туди буде дещо складно, – втрутився Гурт, який доти похмуро мовчав, – окрім того, у Седриковому будинку рано лягають спати.

– Можуть і підвестися заради таких подорожніх, як ми, – посміхнувся лицар. – Я не принижуватимуся там, де маю право вимагати ночівлі!

– Не знаю, – пробурчав свинопас, – чи мушу я вказувати шлях до житла мого пана людям, які вважають, нібито мають право вимагати те, що зазвичай надають із ласки.

– Чи не надумав ти сперечатися зі мною! Мерзенний раб! – Вершник заніс батіг, і Гурт, кинувши на хрестоносця дикий та мстивий погляд, одразу ж схопився за свого довгого ножа.

Втручання настоятеля Еймера припинило суперечку, що загрожувала неприємними наслідками.

– Заклинаю вас, брате Бріан! Не забувайте, що ви вже в Англії, а не у Палестині... Тут карати нікого не слід... Скажи, – звернувся він до блазня, кидаючи до його ніг срібну монетку, – де шлях до замку поважного Седрика Сакса?

– Превелебний отче, – відповів блазень, – сарацинська подоба вашого шановного супутника налякала мене й зовсім позбавила пам'яті. Навряд чи я й сам знайду шлях додому до ночі.

– Годі брехати! – гмикнув абат, кидаючи ще одну монету. – Ти, шахраю, можеш усе, якщо схочеш! Мій превелебний брат, – уже суворо вів далі він, – усе життя сидить у сідлі заради звільнення Гробу Господнього. Він належить до ордену лицарів Храму, про який ти, можливо, чув; усі храмовники є напівченцями та напіввоїнами.

– Якщо він навіть напівчернець, – зауважив блазень, – то йому не слід так брутально поводитися з тими, кого він зустрічає на шляху... Ідьте цією дорогою до розвилки, де стоїть урослий у землю хрест, потім поверніть ліворуч, і незабаром знайдете притулок і ночівлю.

Кавалькада, підстроживши коней, помчала геть. Коли стукіт багатьох копит замовк у далині, Гурт зауважив:

– Якщо ці пихаті слуги Божі, приятелю, послухають твоєї поради, то навряд чи вони до ночі дістануться Ротервуда.

– Я був би кепським мисливцем, коли б, бажаючи, щоб пес не налякав оленя, показав, де його лігво, – посміхнувся Вамба.

Тим часом вершники, залишивши далеко позаду обох рабів, продовжували перервану бесіду.

– Чому ви зупинили мене й не дали провчити як слід цих грубіянів? – спитав у абата храмовник. – Я швидко дав би їм урок увічливості. Мені не вперше мати справу з такими людьми...

– Облиште, брате Бріан! – поморщився настоятель. – Що взяти з блазня? А інший належить до того лютого й неприборканого роду людей, які ще зустрічаються між саксами. У кожній країні свої звичаї, батогом ми не домоглися б від них жодного слова. Седрик Ротервудський, до якого ми зараз їдемо, зліплений з того самого тіста: він гордий, уразливий, честолюбний та запальний, ворог баронів, який посварився з усіма сусідами. Сакс до останньої краплини крові захищає честь свого роду, попри те що перемога належить норманам.

– У такому разі, – мовив лицар, – ця горезвісна леді Ровена має бути справжнім дивом, яка терпить такий скарб, як її батечко Седрик.

– Седрик їй не батько, – озвався Еймер, – а лише далекий родич, проте і власна дочка не була б йому дорожчою. Леді Ровена набагато знатніша за нього з походження, та саксонець не за це її любить і всіляко дбає про неї. Вона слухняна, розумна й чарівна.

– Ну, а якщо ваша красуня, – ущипливо зауважив храмовник, – виявиться далеко не такою гарною, як ви стверджуєте?

– Готовий закластися. Ставлю мій золотий ланцюг проти десяти барилиць хіосського вина, – сказав абат. – Одначе будьте обережні та не дивіться на дівчину надто пильно, тримайте язик на припоні. Седрик Сакс надзвичайно ревнивий, подекують, начебто він вигнав із дому єдиного сина тільки за те, що той зважився закохано поглянути на леді Ровену... А ось і хрест! Блазень, здається, велів повернути ліворуч... Але темрява тут яка...

– А може, праворуч? – заперечив лицар. – Блазень казав одне, а своїм дурним мечем показував зовсім в інший бік... Е, тут хтось є! Або спить, або його вбили! Гуго, торкнися-но його вістрям свого меча!

Зброєносець не встиг виконати наказ, але закутана у плащ людська фігура, що лежала біля підніжжя хреста, скочила на ноги, вигукнувши:

– Хоч би хто ви були, ви не маєте права порушувати мій спокій!

– Ми лише хотіли спитати, – лагідно мовив настоятель, – як проїхати до Ротервуда?

– Я й сам туди прямую, – озвався незнайомиць, – і чудово знаю дорогу. Але в мене немає коня.

– Ми віддячимо тобі, – відказав Еймер, – якщо ти щасливо проведеш нас до замку Седрика. Коня ми для тебе знайдемо.

Проводир обрав зовсім не той шлях, який указував Вамба. Цей пролягав темними лісовими хащами, кілька разів його перетинали струмки, що широко розлилися внаслідок дощів, одначе незнайомиць, проминувши багністі місця, впевнено вивів кавалькаду на велику просіку, звідки було вже дуже близько до незграбної кам'яниці з численними внутрішніми подвір'ячками, обнесеної високим частоколом.

– Ось він, Ротервуд, масток Седрика Сакса! – вигукнув проводир.

Ця звістка втішила Еймера; побачивши замок так близько, абат нарешті полегшено зітхнув і поцікавився в незнайомця, хто він і звідки.

– Я пілігрим, повертаюся зі святих місць, – стримано відповів той. – Мені випало народитися тут поблизу...

Житло Седрика, до якого наближалися вершники, займало чималенький простір. Усі тутешні будівлі, хоча й свідчили про те, що їхній власник людина не бідна, надзвичайно відрізнялися від високих, увінчаних вежами замків норманського дворянства. Однак і Ротервуд був досить укріплений та захищений від раптового нападу: глибокий рів, наповнений водою, та дубовий частокіл оточували головну будівлю. Брама розташовувалася з західного боку частоколу, через рів до неї вів підйомний міст. Вузькі бійниці обабіч брами вказували на те, що в разі небезпеки мешканці маєтку готові зустріти ворога луками та пращами.

Зупинившись перед самою брамою, хрестоносець лунко просурмив у ріг. Дощ на цей час уже перетворився в справжню зливу.

Розділ 3

У просторій залі все було готове для вечірньої трапези. Седрик Сакс, нетерпляче чекаючи на вечерю, вже сидів на головному місці, у важкому різьбленому кріслі за дубовим столом, що формою нагадував літеру «Т».

Усе тут свідчило про простоту звичаїв. Підлога була валькованою, місце, відведене для трапези, розділено на дві нерівні частини. На помості, засланому килимом, розташовувався вкритий червоним сукном невеликий стіл і крісла для членів родини та шляхетних гостей, а від середини головного столу тягнувся вузький стіл – для хатньої прислуги та дворової челяді – з приставленими до нього довгими лавами.

Декілька величезних камінів опалювали приміщення, але труби було складено так недбало, що дим здебільшого залишався всередині приміщення, вкриваючи дубові крокви під покрівлю густою чорною кіптявою. По стінах було розвішано військову та мисливську зброю; двійчасті двері в кутках вели до сусідніх кімнат. Уся обстановка мала вигляд по-саксонському грубуватий та відповідала вдачі самого господаря маєтку Ротервуд.

Седрик Сакс мав середній зріст, але вирізнявся могутньою статуєю природженого воїна та мисливця. Він мав прекрасне здоров'я, хоча й наближався до свого шістдесятиріччя. Його широке обличчя, спокійні блакитні очі, різкі риси, легка сивина в руському волоссі, що спадало на плечі, – все свідчило про прямодушність і сваволю, які так часто зустрічаються в людей дратівливих, гордих і запальних.

Багатий одяг хазяїна дому відповідав його становищу землевласника, взуття було зшиті домашнім чоботарем, однак із доброї шкіри та застебнуте на золоті пряжки. Він був озброєний коротким двосічним мечем, а позаду його крісла висіли сукняний плащ, оздоблений хутром, та вигадливо вишита шапка. Спирит із широким сталевим наконечником, що був притулений до крісла і слугував водночас зброєю та опертям на прогулянках, доповнював портрет непокірливого саксонця.

Седрик був у поганому гуморі.

Леді Ровена, проти звичаю, запізнювалася до вечері – повертаючись із церкви, вона потрапила під злив. Десь ізник свинопас Гурт разом зі стадом, і навіть улюбленого блазня Вамби не було. Хазяїн Ротервуда спідлоба розглядав припинських собак, що відчували настрій свого володаря. Лише старий вовкодав час від часу дозволяв собі покласти кудлату голову Седрикові на коліна. Але й пестощі вірного слуги зустрічав грізний крик: «Геть, Бальдере! Не до тебе зараз...»

– Де ж леді Ровена? – нарешті запитав саксонець, покликавши Ельгіту, служницю дівчини.

– Їй залишилося тільки змінити головний убір, пане...

– Сподіваюся, побожність нашої леді надалі виявлятиметься за кращої погоди, – промимрив Седрик, відпускаючи служницю та простягаючи руку за кубком із вином, щоб бодай якось угамувати роздратування.

Він навіть не обернувся, а лише насупив кошлаті брови, коли тишу порушив лютий різноголосий гавкіт собак.

– Настоятель Еймер із абатства Жерво та лицар Бріан де Буагільбер, командор ордену Храму, просять прийняти їх по дорозі на турнір, призначений на післязавтра в Ашбі, – доповів слуга, що поспіхом убіг до зали.

– Обидва нормани, – пробурмотів Седрик. – Щоправда, це однаково. Було б, звичайно, краще, якби вони проїхали повз, але в Ротервуді завжди раді гостям. Освальде, – звернувся господар до дворецького, – подбай про коней, покажи гостям їхні кімнати й клич вечеряти. Стій! Якщо пам'ятає мене не зраджує, абат – це брат самозваного лорда Мідлгема, який краде

чужі землі? Кажуть, цей Еймер – досить-таки веселий хлопець... Та що ж, ласкаво просимо! А другий... це ім'я мені ніби знайоме... Хоробрий та зверхній храмовник... Іди, накажи відкоркувати діжку найкращого вина, подай до столу меду, міцного елю, шипучого сидру, наливок... Ченці це полюбують. Маю надію, що вони перебудуть тут лишень одну ніч. А тепер поклич Ельгіту...

Коли служниця з'явилася, саксонець процідив крізь зуби:

– Перекажи леді Ровені, що її присутність сьогодні не обов'язкова. Якщо, звичайно, вона не виявить особливого бажання...

– Не сумніваюся, що таке бажання у моєї пані виникне, – перервала хазяїна метка дівчина. – Леді Ровена завжди нетерпляче чекає свіжих новин із Палестини.

Седрик заледве стримав гнів.

– Укороти свій язик, Ельгіто. Нехай твоя пані чинить як знає...

Служниця насмішкувато гмикнула та пішла – цілком упевнена, що леді Ровені дозволено поводитися в цьому замку як їй завгодно.

Седрик Сакс також це знав.

«Палестина, – похмуро розмірковував він. – Скільки дурних вух жадібно слухають вигадки хрестоносців і лицемірних пілігримів про Святу землю! Навіть я іноді не проти... Але ні! Непокірний син – більше не мій син. Мені немає причини виказувати цікавість і розпитувати про його долю...»

Двійчасті двері розчахнулися навстіж, і Седрик Ротервудський підвівся назустріч пізнім гостям, попереду яких крокував дворецький із жезлом та четверо слуг із запаленими смолоскипами.

Розділ 4

Еймер, скориставшись нагодою, змінив дорожнє вбрання на сутану з вибагливим шитвом. Окрім масивного золотого персня з вензелем, що вказував на духовний сан гостя, пальці його, всупереч орденським статутам, були обнизані коштовним камінням. Коротка борідка абата була охайно підстрижена, а виголене тім'я вкривала червона шовкова шапочка.

Замість кольчуги на храмовнику тепер була пурпурова туніка, підбита хутром, а поверх неї – білосніжний плащ із нашитим на нього восьмиконечним орденським хрестом із чорного оксамиту.

За цією парою шанобливо йшов почет.

Останнім до зали увійшов пілігрим, від голови до ніг, узутих у грубі сандалії, загорнутий у широкий чорний плащ, мокрий та закаляний багном. Намагаючись не привертати нічиєї уваги, він тихо пройшов до найдальшого каміна, щоб просушити й вичистити одяг.

Зробивши три кроки вперед, Седрик із гідністю чекав наближення гостей.

– Дуже прикро, шановний абате, – сказав він, приховуючи блиск очей, – що саксонські звичаї не дозволяють мені спуститися назустріч таким шляхетним персонам, як ви і хоробрий лицар... Не вважайте це нечемністю. І дозвольте мені говорити з вами мовою моїх предків; до того ж я досить добре знаю норманську, щоб зрозуміти все, що ви скажете.

– Обітниці та звичаї, – примирливо посміхнувся Еймер, – є важкими кайданами, однак, погоджуся з вами, їх не можна порушувати, шляхетний пане. Хоча цей титул, яким величали у ваших краях землевласників, уже йде в минуле... Що стосується вашої пропозиції, то я охоче готовий вести бесіду як тією, так і цією мовою.

Лицар Бріан де Буагільбер зверхньо перервав настоятеля:

– Я розмовляю лише французькою, мовою дворянства; проте розумію й англійську – настільки, щоб досить добре порозумітися з тубільцями.

Седрик стриманим жестом запросив гостей до столу й показав знак слугам подавати вечерю. Раптом він помітив свинопаса, що увійшов до зали, та блазня, який вистрибом біг за приятелем.

– Гурте! – закричав господар дому на повний голос. – Стадо наше ціле? Чи не скривдили тебе мої сусіди?

– Ні, ваша милосте, – відповів Гурт, підходячи. – Усі капловухі цілі, хай їм... – Знаючи характер свого пана, свинопас нічого не пояснював і не виправдовувався, а поквапився на своє місце за столом для слуг.

– Даруйте, шановні панове. – Седрик обернувся до гостей. – Я живу серед таких пройдисвітів, що, сер лицарю, вороги Господа нашого у Святій землі – просто янголи порівняно з ними. Однак трапеза вже перед вами, прошу скуштувати, і нехай привітність хазяїна буде покутою за скромне обдарування мого кухаря.

Господар оселі лукавив – його кухар вважався найкращим в окрузі. Пряна свинина, зайчатина, оленячий окіст, дичина на рожні, риба, свіжоспечений хліб, пироги та медівнички подавалися до столу в надзвичайній кількості. Срібні кубки жодної миті не стояли порожніми – і невдовзі стало зрозуміло, що такий бенкет не потребує застережень. Седрик Сакс першим повернув голову до бічної двері, звідки пролунав вигук дворецького:

– Місце для леді Ровени!

Ледве стримуючи невдоволення, Седрик підвівся та шанобливо провів дівчину до крісла, призначеного для хазяйки дому. Коли Ровена з'явилася, всі присутні підвелися.

– Не носити мені вашого золотого ланцюга на турнірі! – прошепотів Бріан де Буагільбер на вухо абатові.

– Отакої! – усміхнувся чернець і підняв кубок. – Але будьте обережні – за нами спостерігають...

Помітивши спрямований на неї жадібний погляд храмовника, леді Ровена одразу ж опустила на обличчя прозоре покривало з візерунками, даючи зрозуміти, що їй це неприємно.

Дівчина і справді була надзвичайно гарна.

Висока і при цьому граційна, леді Ровена була сповнена життя. Її ясні блакитні очі під темними шовковистими бровами променилися лагідністю, однак було видно, що вона звикла наказувати. Густе рудувате волосся, зібране у вишукану зачіску та прикрашене коштовностями, відтіняло сліпучу білизну обличчя і довгої шиї, на якій висів золотий ланцюжок зі скринькою, у яких зазвичай зберігають частинки реліквій. Руки дівчини були обнізані каблучками та браслетами, а широка верхня сукня – зіткана з найтоншої східної тканини. Під нею була ще одна – шовкова, кольору морської хвилі, але це не приховувало її гнучкої та сильної фігури.

– Сер лицарю, – вимовив Седрик, який помітив рух своєї вихованки, – щоки саксонських леді не звикли до сонця, і вони не витримують палких поглядів хрестоносців!

– Леді Ровено, – поспіхом утрутився абат, – покаравши сміливість мого друга, ви караєте й нас, позбавляючи насолоди милуватися вашою вродою... Дозвольте сподіватися, що ви не будете такою жорстокою на турнірі!

– Я не охочий до цих розваг, – пробурчав Седрик, – і ще не вирішив, чи варто нам вирушати в Ашбі.

– Випадок надає вам змогу прибути туди в супроводі нашого загону...

– Шановний сер Еймер, – зверхньо перервав настоятеля саксонець, – досі я не потребував нічийого захисту, крім власного меча та вірних слуг. Якщо ж ми й поїдемо туди, нас супроводжуватиме сер Ательстан Конінгсбурзький зі своїм почетом. Дякую за пропозицію та піднімаю кубок за ваше здоров'я!

– А я, – вигукнув Бріан, – п'ю за прекрасну леді Ровену, гарнішої за яку немає в усій Англії!

– Облиште свої компліменти, сер лицар, – промовила дівчина, – і не марнуйте запалу. Краще повідомте нам останні новини з Палестини.

– Їх не так уже багато, якщо не враховувати чуток про перемир'я із Саладином...

Храмовника безцеремонно перервав Вамба, який сидів позаду свого пана у власному блазневому кріслі, прикрашеному вухами віслюка.

– Перемир'я з невірними мене просто зістарили! – сумно промовив блазень. – Пам'ятаю їх аж три – по одному разу на п'ятдесят років. Отже, мені зараз півтораєста років.

– Присягаюся, що ти помреш не через старість. – Буагільбер скосив очі на роздебендю, упізнавши в ньому одного з простолюдинів, що зустрілися дорогою. – Тебе, балакуне і брехуне, вб'ють набагато швидше, якщо ти так само вказуватимеш шлях панам, що заблукали, як сьогодні мені й абатові.

– Що я чую, приятелю? – не без похвали в голосі вигукнув Седрик. – Тебе ж треба просто висікти за такі справи! Я бачу, ти так само брехун, як і блазень.

– Скільки завгодно, дядько Саксе, мені байдуже. Однак той, хто взяв дурня за радника, уже й напевне може йому вибачити...

Зіщулившись, блазень зверхньо поглянув на слугу, який чекав на кінець його промови, і тільки сліпий не впізнав би в ньому зараз шляхетного лицаря-храмовника. Слуга повідомив, що незнайомий мандрівник просить дозволу переночувати під захистом міцних стін Ротервуда.

– Упустіть його, – наказав Седрик, – хай би хто він був. Така ніч навіть диких звірів змушує ховатися по норах. Подбайте про подорожнього, Освальде!

Розділ 5

Дворецький, повернувшись, прошепотів на вухо господареві:

– Це єврей, він назвався Ісааком з Йорка. Упустити його сюди?

– Освальде! Передай свою посаду свинопасові, – висунувся блазень із-за плеча Седрика. – У Гурта стадо замале.

– Матір Божа! – Абат перехрестився. – Допустити до трапези нехрещеного?

– Неможливо. – Буагільбер навіть зблід. – Посадити єврея за один стіл із хрестоносцем?!

– Ти бач, – зауважив Вамба, – храмовники полюбують більше грошки євреїв, аніж їхню компанію!

– Що вдієш, шановні гості, – посміхнувся саксонець. – Попри все бажання догодити вам, я не можу зламати закону гостинності. Якщо Господь стільки років терпить плем'я впертих єретиків, і вам не пошкодить потерпіти нещасного годинку-дві. А ти, Вамбо, пересів би до нового гостя. Дурень і шахрай – чудова пара! А ось і він...

Боязко озираячись, до зали увійшов виснажений бородатий старий із гачкуватим носом і розумними чорними очима. Його добротне вбрання було пошарпане бурею. Він гречно вклонився присутнім, однак ніхто не звернув на нього ані найменшої уваги – прийом, яким не зустріли б і ворога, якби той не належав до ізраїльського племені. Седрик, холодно кивнувши на неспіливе привітання старого, мовчки вказав йому на місце за столом для слуг, але там ніхто навіть не ворухнувся, щоб дати чоловікові місце. Ісаакові довелося б простояти так увесь вечір, але пілігримові, який розмістився біля вогню, стало шкода старого.

– Мій одяг висох, я вже поїв, сідай сюди, – неголосно покликав він, простягаючи замерзлому старому чашку гарячої юшки та кусень пирога.

Відтак пілігрим насунув каптур плаща на обличчя та відійшов убік.

Тим часом за хазайським столом зав'язалася жвава бесіда, до якої поступово приєдналися всі присутні. Мова йшла про лицарські подвиги.

– Випиймо за хоробрість у бою! – Седрик підняв кубок. – І за тих, хто відважно воює у Палестині!

– Кому ж іще, як не лицарям Храму, бути серед них першими, – гордо випнув підборіддя хрестоносець. – Їхня звияга відома не тільки невірним.

Блазень знову заговорив:

– Якби Ричард Левове Серце послухався мене, дурня, залишився вдома та довірив завоювання Єрусалима тим лицарям, що його самі і здали Саладинові, то увійшов би в історію як найрозумніший з венценосців!

Седрик посміхнувся та скосив очі на пілігрима, який наблизився до нього.

– Хіба в англійському війську не знайшлося нікого, чие ім'я можна назвати серед найхоробріших? – спитала леді Ровена.

– Леді, – Бріан де Буагільбер намагався бути люб'язним, проте ледве зміг стриматися, – ваш король хоч і привів із собою натовп воїнів, серед них не знайшлося гідних лицарів.

– Ви брешете, храмовнику, – несподівано чітко промовив пілігрим. Шалений гнів спалахнув на обличчі хрестоносця, а незнайомиць обернувся до леді Ровени. – Чому ж не знайшлося? Сам король Ричард і п'ятеро його найкращих лицарів після взяття фортеці Сен-Жан д'Акр дали турнір. Того дня кожен із них тричі перемагав, а їхні супротивники належали до ордену лицарів Храму...

Він відірвав погляд від дівчини та вів далі, звертаючись тепер до всіх присутніх:

– Першим за звиягою та військовим мистецтвом був хоробрий Ричард, король Англії. Другим – граф Лестер, за ним – сер Томас Малтон. Далі Фолк Дейлі та Едвін Торнгем...

– Майже всі чистокровні сакси! – захоплено закричав Седрик. – А хто був шостим?

– Шостим... – пілігрим відповів не відразу, – був зовсім юний лицар... його ім'я стерлося в моїй пам'яті.

– Сер пілігриме, – зневажливо сказав храмовник, – я можу освіжити вашу пам'ять. Цього юнака звали Айвенго, і тільки випадково йому вдалося вибити мене з сідла. Він сміливий лицар, я знову бився б із ним, і, впевнений, мені вдалося б повернути собі ім'я найкращого воїна.

– Ваш виклик був би прийнятий одразу, – спокійно відповів пілігрим. – Коли Айвенго повернеться з Палестини, він зустріне вас з вами в бою...

Здавалося, господар дому втратив дар мови. Слуги, на яких ім'я Айвенго справило враження удару грому, затамувавши подих, чекали, що буде далі. Радість, гордість, гнів і сумнів відбивалися по черзі на обличчі Седрика Сакса, немов тіні хмар. Його мовчання перервав голос абата:

– Сер Седрик, міцні напої вже бамкають у всі дзвони в наших вухах. Дозвольте запропонувати останній тост за здоров'я леді Ровені і з миром піти спати.

Прощальний кубок обійшов коло. Гості, вклонившись хазяїну та леді Ровені, рушили до приготованих спалень у супроводі слуг.

– Нечестивий пес, – прошипів храмовник, проходячи повз зіщуленого Ісаака. – Ти теж ідеш до Ашбі?

– Так, ваша милосте.

– І твій гаманець туго набитий?

– Жодного золотого, присягаюся Мойсеєм! – Старий злякано вклонився. – Я йду просити допомоги у братів, тому що геть розорений...

– Хто цьому повірить? – осміхнувся Буагільбер і пішов собі, щось прошепотівши своїм мусульманським невольникам.

Розділ 6

Шукаючи комірку, відведену йому для ночівлі, пілігрим крокував заплутаними переходами величезного житла, коли раптом його зупинила служниця леді Ровени й дала знак іти за нею. Дівчина прошепотіла, що її пані хоче негайно бачити гостя. Пілігрим був здивований цим запрошенням, однак, не сперечаючись, пішов за служницею.

Короткий коридор та драбина з масивних дубових брусів привели обох до кімнати, освітленої запаленими смолоскипами у срібних шандалах. Леді Ровена сиділа в кріслі, прикрашеному вигадливим різьбленням і схожому радше на трон, а троє служниць тим часом укладали її пишне волосся на ніч. Пілігрим опустився на одне коліно на знак пошани.

– Підведіться! – мовила дівчина. – Той, хто може сказати добре слово про відсутніх, має право бути прийнятим як близький друг. – Вона обернулася до служниць. – Залиште нас, я хочу побесідувати з благочесним пілігримом.

Дівчата вийшли, і тільки Ельгіта залишилася з пані.

– Мандрівнику, – помовчавши, сказала леді Ровена, – сьогодні під час трапези ви згадали чоловіка, ім'я якого по-особливому звучить у цій оселі. Я зрозуміла вас так, що після від'їзду англійського війська на батьківщину лицар Айвенго залишився в Палестині. Він хворий чи, може, поранений?

– Я не так багато знаю про лицаря Айвенго, – збентежившись, мовив пілігрим. – Ні, він, здається, здоровий та збирається повернутися на батьківщину.

– Дай Боже, щоб він прибув до Англії швидше і зміг узяти участь у майбутньому турнірі... – Дівчина говорила з натиском, ніби переконуючи саму себе в чомусь. – Якщо прийдіstance Ательстан із Конінгсбурга, це буде несправедливо... Дякую вам, добрий пілігриме, за звістку про друга мого дитинства... І прийміть цей даток на знак моєї поваги до вашої важкої праці та поневірянь у дорозі. – Леді Ровена простягла пілігримові золоту монету.

Той увічливо вклонився й услід за служницею залишив кімнату. Діставшись відведеного йому приміщення, пілігрим причинив двері, загасив смолоскип, краще загорнувся у свій плащ і, розтягнувшись на скрині, що заміняла ліжку, миттєво поринув у сон.

Із першими променями сонця пілігрим вийшов зі свого закапелку, повернув ліворуч коридором і, не постукавши, зайшов до сусідньої комірки, де неголосно похрюпував єврей Ісаак. Не чекаючи, коли старий розплющить очі, пілігрим торкнувся його кінцем посоха, і той миттю підскочив, дико озираючись навсбіч.

– Не бійся, – тихо промовив пілігрим. – Я не маю злих намірів... Уважно вислухай мене, Ісааку! На тебе чекає велике лихо, якщо ти негайно не залишиш цей дім.

– Боже милосердний! – заголосив був старий. – Кому може знадобитися життя й убогі статки такого бідняка?

– Уночі храмовник звелів своїм головорізам схопити тебе й відвезти до замку барона Фрон де Бефа... Седрик Сакс не зможе цьому зарадити. Гості ще сплять. Збирайся мерщій, я проведу тебе таємною лісовою стежкою!

Потім разом із переляканим на смерть старим пілігрим пройшов до комірки, де на соломі сном праведника спав свинопас.

– Прокинься, Гурте! – владно наказав пілігрим. – Підводься швидше та допоможи нам. Ти маєш без усякого шуму відчинити хвіртку в задній брамі маєтку, яка виходить до лісу.

Невдоволений нетерплячим тоном мандрівника, свинопас трохи підняв голову і пильно глянув на людей, котрі його потурбували.

– А чи не будете ви ласкаві зачекати, – пробурчав він, знову опускаючи скуйовджену голову на колоду, що правила йому за подушку, – поки відімкнуть головну браму? У нашому домі не заведено, щоб гості йшли так рано, та ще й потайки.

Пілігрим нахилився й щось прошепотів по– саксонськи на вухо свинопасові, відтак Гурт скочив на рівні, немов обпечений, і кинувся виконувати прохання. Мандрівник промовив йому вслід:

– Обережніше, приятелю... невдовзі ти дізнаєшся набагато більше. І, зроби таку ласку, приведи старому його мула, а мені здобудь десь іншого. Я поверну його в Ашбі цілим і неушкодженим комусь із слуг Седрика...

Незабаром мандрівник і старий єврей щезли в лісових хащах.

Пілігрим, якому, вочевидь, усі тутешні лісові стежки були добре відомі, мовчки їхав найвідлюднішими місцями. Минуло близько двох годин, і нарешті вершники зупинилися.

– Бачиш попереду засохлий дуб? – звернувся пілігрим до Ісаака. – Неподальк нього наші шляхи мають розійтися. Тут уже можна не боятися погоні. Шеффілд зовсім близько; там ти легко знайдеш сховище.

– Зачекай, добрий юначе! – вигукнув Ісаак. – Чим я можу віддячити тобі? Я знаю, чого тобі треба, і зможу допомогти. Адже понад усе на світі ти хочеш мати доброго коня й гарну зброю?

– Як ти здогадався?

– По двох-трьох словах, які ти сказав учора. Крім того, твій жебрацький плащ приховує лицарський ланцюг – він зблиснув, коли ти будив мене... – Видобувши з сумки, що висіла на поясі, письмове приладдя, старий написав на шматку пергаменту кілька слів і вів далі: – У місті Лестер живе багатий купець Хайрам. Передай йому цю записку. Зараз він продає шість лицарських обладунків міланської роботи, і навіть найгірший з них годився б для короля. А також десять прекрасних жеребців. Коли мине потреба, поверни йому все або після турніру заплати за товар.

– Чи ти, Ісааку, не знаєш, що мені доведеться віддати і коня, і зброю, якщо я зазнаю поразки? А грошей у мене немає.

– Чути про це не хочу, – невдоволено затрусив головою старий. – Якщо й бувають збитки, тобі, юначе, за них відповідати не доведеться. Купець пробачить цей борг заради свого родича Ісаака. Прощай і будь здоровий!

Супутники розійшлися й різними шляхами вирушили до Шеффілда.

Розділ 7

Попри те що Англія за відсутності свого короля переживала далеко не найкращі часи, змагання уславлених лицарів привертали загальну увагу. На них приїжджали люди всіх чинів і станів. Турнір в Ашбі, який мав відбутися в присутності самого принца Джона, не був винятком. Його влаштовували троє знатних баронів – Філіпп де Мальвуазен, Фрон де Беф і Гуго де Гранменіль. Їхні намети були поставлені навкруг шатра Бріана де Буагільбера, одноставно визнаного наймайстернішим та найдосвідченішим серед лицарів.

Змагання мало відбуватися на просторій тінистій галявині на узліссі. Галявину обнесли чотирикутною огорожею, у якій з північного та південного боків були широкі брами. Коло південних воріт розташовувалися вартівники, вістуні, сурмачі й герольди, які мали оголошувати імена учасників. За південною брамою було встановлено великий намет, призначений для лицарів, що виявили бажання прийняти виклик улаштовувачів турніру.

Місце для змагання було вибрано лише в милі від міста, і вже зранку сюди сходилися юрми збуджених глядачів. Уздовж огорожі галявини майстрові за одну ніч звели дерев'яні галереї, що призначалися для найзнатніших глядачів. Прості люди розміщувалися на земляних лавах, на схилах пагорбів, що були поблизу, та на витоптаній траві навколо галявини. Просто навпроти центру галявини під балдахіном із королівським гербом до часу залишалося порожнім високе різьблене крісло, а по іншій бік бойовища вивиснувалося ще одне, оздоблене не менш пишно й дорого. Воно призначалося для дами – королеви кохання і краси, чие ім'я мав назвати переможець турніру.

Народ усе прибував, і його було стільки, що багато хто, не знайшовши собі місця, видирався на гілки дерев і навіть на дзвіницю найближчої церкви. Шляхетні гості, лицарі та дворяни, вже заповнили галереї; серед них було чимало жвавих гарно вбраних дам, а нижні місця були вщент набиті містцями, переважно в потертому одязі, галасливими і постійно невдоволеними.

Саме тут і спалахнула несподівана сварка, що привернула загальну увагу.

– Нечестивцю, як ти наважився штовхнути мене, норманського дворянина?! – раптом закричав один із глядачів, звертаючись до старого чоловіка, який пробирався крізь юрбу, міцно тримаючи за руку налякану молоду чорнокошу дівчину.

Старий промовчав, шукаючи очима вільне місце ближче до огорожі. Це був Ісаак, одначе ніхто б не впізнав у розкішно одягненому єврейському купці нещодавнього вбогого нічного мандрівника. Він прийшов, трохи запізнившись, разом із красунею дочкою Ревекою і тепер уперто шукав, куди б посадити свою улюбленицю. На підтримку нормана залунали обурені крики. Невідомо, як би розгорталися події, якби цієї хвилини на арені не з'явився принц Джон, оточений натовпом вершників. Серед численного та чепуристого почту брата короля були придворні, воїни-найманці, лицарі, пажі й навіть абат Еймер.

У королівському вбранні пурпурового кольору, гаптованому золотом, із соколом на руці, обтягненій рукавичкою, в оздобленій самоцвітами хутряній шапочці, принц гарцював на сірому коні, весело й безсоромно оглядаючи публіку. Хвилясте довге волосся Джона розвивалося під леготом, а зіщулені очі знавцьки обмацували фігури жінок. Глядачі, що були, змусилися в очікуванні турніру, захоплено вітали особу королівської крові.

Несподівано принц смикнув повіддя і зупинив коня просто перед старим Ісааком. Він упізнав знайомого купця, з чийого щедрого гаманця так часто зискував, однак зараз його зверхній погляд жадібно обмацував смугляве та ніжне обличчя Ревекки.

– Яка чарівна... – прошепотів принц абатові. – Погляньте лишень, отче, що за шовкова шкіра, лебедина шия, а ці крихітні ручки та гнучкий стан! І яке вишукане вбрання: ці перли, цей жовтий тюрбан зі страусовим пером...

– Безперечно вродлива, – зітхнув Еймер, – однак не забувайте, ваша світлосте, що ця дама – тільки безіменна єврейка, і християнинові не личить...

– Облиште ці забобони, абате. – Принц уже наближався до старого, і почет пішов за ним. – А ось і мій грошовий мішок! – вигукнув брат короля, звертаючись до Ісаака. – Тобі не вистачило місця на галереї, старий? Так тобі й треба. Що за скарб ти ховаєш від нас у себе за спиною?

– Це моя дочка Ревекка, ваша світлосте, – відповів, уклоняючись, Ісаак, зовсім не знітившись. – Дівчинці дуже кортіло поглянути на турнір безстрашних лицарів...

– Вона, на відміну від тебе, заслуговує на це, шахраю. – Принц Джон зареготав, закидаючи голову. – Дочка вона тобі чи ні, але місце вам буде. Гей! Хто там видерся аж на самісінький верх? Саксонська мужва? А чи не забагато честі? Потісніться і дайте сісти моєму лихвареві та його дочці!

Глядачі, до яких так зневажливо звернувся принц, були родиною Седрика Сакса, якого супроводжував Ательстан Конінгсбурзький, знатний сакс із давнього королівського роду, далекий родич леді Ровени, призначений Седриком їй у чоловіки. Приголомшений образливою вимогою принца, Ательстан на мить розгубився.

– Саксонська свиня або спить, або оглухла, – бридливо промовив Джон, обертаючись до одного з лицарів свого почту. – Де Брасі, розбуди-но її своїм списом!

Не звернувши уваги на ремство на галереї, лицар безцеремонно простяг через ряди свій довгий спис і виконав би наказ, але Седрик миттєвим рухом вихопив свій короткий меч та одним лютим ударом відтяв сталевий наконечник.

Принц спаленів від гніву, злобливо вилаявся й повернув коня під галас натовпу, що схвалив учинок сакса. На очі йому знову потрапив Ісаак.

– Йди та сядь поміж ними! – злісно прошипів Джон.

– Нізащо, ваша високосте! Нам, євреям, непристойно та небезпечно бути поруч із сильними цього світу, – мовив старий, задкюючи і вклоняючись, – та й місце для моєї дочки вже знайшлося...

Брат короля Ричарда трохи охолонув, і його настрій поліпшився – він любив турніри і псувати собі задоволення через якихось там саксів не збирався. Принц востаннє об'їхав арену по колу і вже перед призначеним для нього помостом нахилився до Еймера.

– А ми ж забули найголовніше, абате! – вигукнув він. – Не назвали ім'я королеви кохання та краси! Я б віддав свій голос за чорнооку Ревекку.

– Пресвята Діво, – вжахнувся настоятель. – Ви жартуєте, ваша світлосте? Я ще не готовий прийняти мученицький вінець. Чим вам не до душі саксонка леді Ровена?

– Чи не однаково? – гмикнув принц. – Обирайте кого хочете!

– Нехай трон королеви залишиться вільним, – запропонував де Брасі, – поки сьогоднішній переможець не назве її ім'я.

– І, здається, я його знаю, якщо переможе хрестоносець, – мовив абат.

– Буагільбер – гідний лицар, – зауважив де Брасі, – але тут чимало й інших гідних...

Зайнявши свій трон і дочекавшись, поки почет оточить його, принц Джон нарешті оголосив початок турніру й дав знак герольдам.

Розділ 8

Правила турніру, які для вселюдного слухання виголосили герольди, були прості.

П'ять лицарів, обраних за жеребкуванням, викликають на герць тих, хто хоче битися з ними. Кожен має право, торкнувшись щита, вибрати собі супротивника з-поміж цих п'яти. Якщо ж охочий торкнеться щита вістрям списа, це означатиме, що він готовий битися на смерть. У перший день ім'я переможця оголосить принц Джон. Лицар, який перемагає, отримує як нагороду найкращого коня та обере даму – королеву турніру, яка й назве головного переможця на другий день, коли у змаганнях зможуть узяти участь усі, хто багатиме.

На той час, коли герольди закінчили читання, огорожений простір біля північної брами, що вела на арену, почали заповнювати вершники. Нарешті брама розчахнулася, п'ятеро лицарів повільно виїхали на бойовище під грім литавр і підбадьорливі крики глядачів. Лицарі перетнули арену й зупинили коней біля наметів улаштовувачів турніру; тепер кожен мав вибрати собі гідного супротивника. Зробивши вибір, лицарі від'їхали на інший край арени та вишикувалися в ряд. Їхні обладунки і зброя блищали на сонці, а строкаті прапорці на вістрях списів і плюмажі з пір'я на шоломах тріпотіли під вітром.

Усе було готове до прекрасних змагань.

У тиші, що запала, пролунали голоси срібних сурм, і лицарі, набираючи швидкість, помчали назустріч один одному. Проте, на розчарування публіки, ця сутичка тривала зовсім недовго – четверо супротивників храмовника й норманських баронів одразу ж були звалені на землю. Лишень одного з лицарів, п'ятого й останнього, що став до бою з Ральфом де Віпонтон, глядачі проводжали оплесками. Услід за першим гуртом на арені з'являлися і другий, і третій, але перевага та успіх, як і раніше, були на боці тих, хто влаштував турнір.

Нікого результат перших двобоїв не засмутив так, як Седрика Сакса, котрий кожен успіх норманських лицарів сприймав як особисту кривду. Він постійно запитально позирав на Ательстана, навченого лицарських премудростей, поки навропрост не запитав сусіда, чи не хоче той спробувати.

– Я битимуся другого дня, – неохоче відповів Ательстан. – Не варто вже сьогодні надягати обладунки.

Тут і Вамба докинув своє слівце:

– Наскільки почесніше бути першим зі ста, ніж першим із двох...

Його жарт заглушили гуркіт литавр і ревіння сурм, що сповіщали про перемогу Бріана де Буагільбера, який на скаку орудує лише важким списом, спішив двох супротивників, один з яких одразу ж беззастережно визнав свою поразку. Щойно сурми й литаври змовкли, пролунав звук самотньої сурми, що означав виклик, кинутий лицареві-хрестоносцю. Усі погляди звернулися до північного краю арени.

Браму поквапилися відчинити, і на полі на вороному скакуні з'явився новий воїн у блискучих сталевих латах із багатою золотою насічкою. У гербі на його щиті було зображено молодий дуб, вирваний з корінням, під яким красувався девіз лицаря: «Той, що втратив спадщину». Зробивши коло, вершник із гідністю привітав принца і глядачів. Лицар зграбно тримався в сідлі, а його статура здавалася радше тендітною, ніж такою, що властива досвідченому воїнові. На превеликий подив глядачів, він рушив до шатра храмовника й сильно вдарив вістрям списа в щит Буагільбера, викликаючи його на смертельний двобій.

Коли обидва супротивники роз'їхалися до різних кінців арени, тривожне очікування глядачів сягнуло межі; у глибокій тиші пролунав високий звук сурм, і супротивники, ніби дві блискавки, помчали назустріч один одному.

Коли вони зішлись в герці, їхні списи розлетілися вщент по самі рукояті, а коні обидвох лицарів звилися дибки і, підкинувши груддя землі, відскочили назад. Змінивши списи,

супротивники знову виїхали на середину арени. Цього разу храмовник ударив так влучно й сильно, що наконечник його списа ввійшов у самісіньку середину щита невідомого лицаря, і той злегка хитнувся в сідлі. Проте одразу ж і сам хрестоносець дістав потужний удар списом у забрало, попруга його сідла луснула, і Бріан де Буагільбер разом із конем упав на землю, зникнувши у хмарі пилу.

Зшаленівши від люті, храмовник скочив на ноги і, вихопивши меч, кинувся на свого кривдника. Однак розпорядники турніру одразу ж нагадали йому, що правила суворо забороняють двобої у перший день лицарських змагань.

– Ми ще зустрінемося, – злісно прохрипів храмовник, відкинувши меч і ловлячи повіддя коня.

Обладунки Буагільбера були дуже зім'яті, сам він помітно кульгав, залишаючи бойовище.

Не сходячи з коня, лицар зажадав кубок вина й, осушивши його до дна, дав знак своєму сурмачеві кинути виклик решті лицарів – улаштовувачам турніру.

Першим на арену виїхав барон Фрон де Беф, справжній велетень у чорному панцирі. В обох супротивників списи зламалися у першому ж зіткненні, але при цьому барон утратив рівновагу, трохи не вилетівши з сідла, і судді постановили, що він програв. Далі відбулася сутичка з бароном Мальвуазеном і була так само успішною, як і наступний бій із Гранменілем. Обидва визнали себе переможеними. Ральф де Віпонт поповнив список блискучих перемог незнайомця, з такою силою гепнувшись на землю, що кров заструменіла з-під його забрала. Неприємного нормана довелося виносити з арени.

Тисячі захоплених голосів вітали рішення принца й вирок суддів. Переможцем першого дня турніру був визнаний Лицар, Що Втратив Спадщину.

Розділ 9

Переможця попросили зняти шолом або підняти забрало, перше ніж він постане перед принцем Джоном, однак невідомий лицар ввічливо відмовився. Зробивши почесне коло, він зупинив коня перед королівською ложею.

Принц шаленів із цікавості, хоча й дуже засмутився через безславну поразку своїх фаворитів. Він марно гадав, хто ж ховається під сталевим забралом незнайомця та легкодухо боявся думки, що це один із дворян, наближених до Ричарда, який повернувся з походу до Палестини. Проте невідомий лицар спокійно схилив голову, вітаючи принца, і той звелів підвести переможцеві призового коня. Зверхньо схваливши Лицаря, Що Втратив Спадщину, принц промовив:

– Вам, сер, надано честь обрати ту прекрасну даму, котра посяде трон королеви кохання і буде головною на завтрашньому святі. Лицарю, опустіть ваш спис!

Той виконав наказ. Принц Джон начепив на вістря списа вінець із зеленого атласу, прикрашений золотим обручем у вигляді сплетених сердець і наконечників стріл, та дав знак. Глядачі завмерли в чеканні.

Седрик Сакс, невимовно задоволений поразкою храмовника й баронів, яких він ненавидів, жадібно стежив за кожним рухом переможця. Леді Ровена здавалася байдужою, проте і її очі не відривалися від постаті лицаря. Навіть флегматичний Ательстан ожив і наказав принести собі кубок мускатного вина, щоб випити його на честь героя турніру. І тільки Ісаак із Йорка був дещо стурбований тим, що сталося.

– Ну й прудким виявився наш вояк, – скаржився він дочці. – Зовсім не береже чистокровного коня, ніби це в'ючний віслик. А дорогі обладунки? Він що, знайшов їх на битому шляху?

– Не кажи так, батьку, – заперечила Ревекка, – адже хоробрий лицар щохвилини важив життям.

Тим часом переможець наблизився до галереї, де сиділа родина Седрика Ротервудського. Близько хвилини лицар постояв нерухомо, а потім шанобливо схилив спис і поклав вінець до ніг прекрасної саксонки. Щоби леді Ровени спалахнули легким рум'янцем, і тієї-таки миті загриміли сурми, а герольди оголосили її королевою турніру.

Принц Джон, супроводжуваний почетом, рушив до виходу, народ почав потроху розходитися. Натовп глядачів розсипався долиною. Більшість із них попрямували в Ашбі, де в замку зупинилася знать і брат короля Англії.

Незабаром голоси почали стихати, і на спорожнілому бойовищі запанувала глибока тиша. Лише зрідка долинав сміх слуг, що прибирали на ніч подушки й килими з галерей для титулованих гостей. Навкруг арени розчахнулися двері кузень, підмайстри почали роздмухувати горна, і в загуслому вечірньому присмерку взялися до роботи зброярі та майстри. Загін воїнів, які змінювали один одного щодві години, оточив бойовище, щоб вартувати до ранку.

Ні Седрик Сакс, ані леді Ровена, ні навіть Ательстан не прийняли люб'язного запрошення принца Джона повечеряти у його товаристві. Чемно відмовився від поїздки до замку й Лицар, Що Втратив Спадщину. Щойно глядачі підвелися зі своїх місць і рушили до виходу, переможець турніру покvapився сховатись у своєму наметі.

Розділ 10

Однак вже за півгодини лицареві доповіли, що до нього з'явилися п'ятеро зброєносців улаштувачів турніру. Лицар негайно насунув на обличчя каптур плаща, у який перевдягнувся, щойно звільнившись від обладунків. Слуга, закутаний у таке саме глухе вбрання, ніби й він, подібно до свого хазяїна, волів залишитися невпізнаним, проводив пана туди, де на нього очікували.

– Згідно з правилами турніру, – почав один зі зброєносців, – я, слуга лицаря Бріана де Буагільбера, посланий ним, щоб вручити вам коня та зброю, які служили йому під час змагання. Ви можете залишити їх собі або вимагати грошовий викуп.

– Від вашого господаря я нічого не візьму, – відповів переможець. – Перекажіть йому, що наш двобій ще не закінчено.

– Нам також доручили, – виступив уперед інший зброєносець, – запропонувати хороброму лицареві по сто золотих монет викупу за кожного з коней та обладунки.

– Я прийму половину цієї суми, – відповів Лицар, Що Втратив Спадщину. – Решту поділіть між собою та віддайте іншим слугам.

Повернувшись до свого шатра, він, осміхаючись, покликав слугу:

– Досі, Гурте, ти чудово виконував роль мого зброєносця та прислужника. Я хочу нагородити тебе за всі небезпеки, що їх ти зазнав, прийми, зроби таку ласку, ці десять золотих за ретельність і відданість...

– Так я тепер багатий! – вигукнув, зрадівши, свинопас.

– ...А цей ось мішок із золотом негайно ж віднеси в Ашбі. Відшукай там Ісаака з Йорка. Нехай із цих грошей він візьме те, що належить йому та його родичеві.

– Усе буде точно виконано! – Гурт поцілував лицареві руку, узяв шкіряний гаман і залишив намет, міркуючи: «Не бути мені саксом, коли не змушу клятого єврея запросити рівно третину!»

...У покої, прикрашеному по-східному пишно, на вишитих шовком подушках лежала Ревекка, мовчки стежачи ніжним і тривожним поглядом за своїм батьком. Невимовно засмучений, схвилюваний, Ісаак походжав перед дочкою, час від часу сплескуючи худими руками і закривавши очі.

– О небо! – вигукував він. – Праведний Господи! Півсотні монет вирвав у мене своїми пазурами цей ненаситний тиран! Яке він має право?

– Але мені здалося, батечку, – промовила Ревекка, – що ви самі охоче віддали це золото принцеві Джону.

– Так само охоче, як у Ліонській затоці я одного разу викинув за борт крам, щоб полегшити корабель під час бурі... Щоб його вразила кара єгипетська! Мало того, що наше плем'я блукає по всьому світі, так нас іще грабують і змушують радіти й дякувати...

– Однак без нас їм не обійтися, – заспокоювала старого дівчина. – Навіть сьогоднішній прекрасний турнір не відбувся б без твого бажання і грошей. Так чи інак, усе втрачене золото повернеться до твоїх скринь...

– Не все! – заперечив Ісаак. – А кінь, а розкішні обладунки – мій бариш від угоди з Хайрамом, який я у хвилину слабкості віддав невідомому юнакові? Проте він був добрий до мене, а можливо, врятував мені життя...

– Це гріх, батьку, – каятися за добрі почуття, – насупилася Ревекка.

– Справді, – старий жваво обернувся до дочки, – однак я не маю ані найменшої впевненості в тому, що навіть найблагородніші лицарі зазвичай повертають свої борги.

Слуги тим часом поставили на круглий столик із чорного дерева дві запалені лампи і почали неквапом накривати до вечері. Невдовзі один із них вийшов і повернувся з пові-

домленням, що на пана чекає відвідувач. Ісаак відставив глечик із грецьким вином і звелів Ревецці затулити обличчя покривалом.

Двері відчинилися. До покою увійшов Гурт і зупинився, не знявши шапки й роззираючись навсібіч.

– Чи ти Ісаак із Йорка? – запитав підозрілий гість.

– А ти хто такий?

– Чи тобі не однаково, з якої річки припливе до тебе золота рибка?

– Ти приніс гроші? – старий квапливо зробив крок до Гурта. – Хто тебе послав?

– Лицар, Що Втратив Спадщину. Кінь уже стоїть у твоїй стайні. Що винен тобі лицар за все інше?

– Я ж казав: це по-справжньому добрий юнак! – вигукнув захоплений Ісаак. – Скуштуй вина, посланцю... Скільки ж там у тебе в гамані монет?

– Вісімдесят золотих.

– Небагацько... – Жадібність запекло боролася у старому з великодушністю, але остання все ж таки перемогла.

Поки Ісаак писав розписку, свинопас без церемоній вицмулив іще один кубок, схвально гмикнув і кивнув слугі знову наповнити посудину. Потім засунув шматок пергаменту за підкладку пошарпаної шапки і, не попрощавшись, залишив кімнату.

Не встиг він ступити за поріг, як гаряча жіноча долонька міцно схопила його за руку й повела темним коридором. Гурт вирішив, що це діє невидане вино, якого йому досі не доводилося куштувати, і не дуже опирався, поки його не притисли до стіни передпокою, освітленого тьмяною лойовою свічкою.

– Тихіше, друже, – шепнув привид срібним голосом. – Мій батько пожартував... Скільки ти йому віддав?

– Вісімдесят золотих. – Уражений свинопас нарешті впізнав Ревекку.

– Ось тобі гаманець, – сказала дівчина, – у ньому сто монет. Візьми собі двадцять, решту віддай лицареві. Я зачиню за тобою двері. Будь обережний на міських вулицях. Мерщій...

Коли за Гуртом захряснулася брама, він іще довго стояв у нічній тиші, почісуючи потилицю та бормочучи:

– Десять монет від мого пана і ще двадцять від янгола небесного! Гарний день! Якщо так буде й далі – кінець твоїй неволі, свинопасе! Заплачу викуп, здобуду меч і служитиму молодому панові до самої смерті, не ховаючи більше ні від кого ні свого обличчя, ані імені...

Дорога просто від околиці Ашбі спускалася в темну глибоку улоговину, що густо заросла ліщиною та кучерявими дубами. З містечка долинав віддалений шум гульні – крики, сміх, дика музика, і це трохи непокоїло Гурта. Він пришвидшив кроки, щоб якнайскоріше вибратися на відкрите місце.

Однак усе сталося інакше. Щойно свинопас досяг колючого чагарника, на нього накинулися й миттю скрутили руки за спиною, збивши з нього шапку разом із розпискою Ісаака. Виявилося, що чоловіків двоє, і їхніх обличчя Гурт навіть не встиг розгледіти.

– Тягніть його до лісу! – наказав один із розбійників. – Звільнімо хлопця від зайвого вантажу...

Компанія, у якій проти свого бажання опинився пригноблений свинопас, зупинилася на глухій галявині, де до неї приєдналися ще двійко забісованих злодіїв у масках, озброєні мечами й важкими кийками.

– Скільки при тобі золота, волоцюго? – один із них грубо схопив Гурта за плече.

– Де ти бачиш волоцюгу? – похмуро відповів Гурт. – Маю тридцять власних монет; я збирав їх упродовж тривалих років, аби сплатити викуп Седрикові Саксу. Якщо ти, розбійнику, хочеш опинитися на його місці, бери гроші та відпусти мене...

- Брешеш! Тут у тебе ще цілий мішок золота!
- Відібрати! – почулося зусібіч.
- Це гроші мого пана. Я їх несу від єврея Ісаака з Йорка; решту вам знати не варто.
- Ти диви, – пробурчав розбійник. – Хто ж він, твій пан?
- Лицар, Що Втратив Спадщину. Він здобув це золото своїм списом...
- Це той невідомий лицар, котрий виграв приз на сьогоднішньому турнірі? Та ще й вивалював у пилюці баронів? А тебе як звати?
- Сказати вам це – все одно що назвати ім'я мого хазяїна.
- Ну ти й нахаба!..
- Забрати у нього золото! – знову загорлали решта розбійників. – Вогонь сюди!

Запалали смолоскипи, у Гурта відібрали гаман, і, зшаленілий, він, скориставшись гармидером, вихопив із рук одного з розбійників величезний дубець та сильно вдарив того по спині. Він міг би втекти, однак не хотів залишатися без свого майна, і свинопаса знову скрутили.

– Шахрай! – заревів забитий розбійник, кидаючись до Гурта. – Ти зламав мені спину, і я тебе провчу як слід!

– Зачекай, – мовив інший, на вигляд найстарший серед лісової братії. Він замислено вертів у руках розшитий шовком гаманець Ревекки. – Схоже, раб каже правду. Його господар – мандрівний лицар, тож нехай забирається...

– Це не за правилами, – закричали розбійники. – Хлопця треба покарати!

– Що ж, нехай буде по-вашому. – Ватажок покликав до себе кремезного парубка. – Ану, Мірошнику, бери свою дубову подружку, а ви, хлопці, відпустіть молодця й дайте йому такий самий кийок. Нехай б'ються чесно. Хто переможе – тому й жити...

Обидва бійці зійшлися і почали завдавати удари один одному так спритно і швидко, що на галявині довго було чути лише безперервний тріск сухого дерева. Нарешті Мірошникові урвався терпець, і він, грізно сопучи, почав наступати, однак Гурт, захищаючись, викрутився з-під його удару, несподівано скинув кийок над головою та щосили вдарив супротивника по чолу. Розбійник упав як підтятий та витягся в увесь свій здоровенний зріст на траві під схвальний свист розбійників.

– Ну, приятелю, й пощастило ж тобі! Можеш іти, – посміхнувся ватажок, повертаючи Гуртові гаман із грошима. – Я дам тобі проводирів, доведуть до пагорба, а далі ти сам відшукаєш свого лицаря... І мовчи про те, що з тобою сталося, – тобі ж буде спокійніше!

На цьому вони розійшлися, і свинопас невдовзі щасливо дістався намету Лицаря, Що Втратив Спадщину.

Він одразу ж виклав усі подробиці різноманітних подій, які йому довелося пережити сьогодні ввечері, і лише потім, утомлений, розлігся на ведмежій шкурі перед входом до шатра, щоб ніхто не міг потривожити сон його хазяїна, котрий мав відновити сили перед другим днем турніру.

Ніч була тиха, міради зірок переморгувалися на оксамитовому небосхилі.

Розділ 11

Щойно сонце з'явилося над обрієм, глядачі зусібіч потяглися до зеленої галявини, щоб устигнути посісти найкращі місця.

За звичаєм, цього дня лицарі мали битися невеликими загонами – партіями, причому дозволялося застосовувати меч і сокиру, але використовувати кинджали забороняли. Такі змагання були набагато небезпечнішими, ніж ті, що відбувалися першого дня. Не тільки клинки важкої зброї загрожували життю бійців; копита згорячілих коней нерідко страшно калічили тих, хто був вибитий з сідла й не міг учасно підвестися через вагу обладунків.

Згідно з тими-таки звичаями, Лицар, Що Втратив Спадщину очолив першу партію, а хрестоносець, визнаний напередодні другим за хоробрість і військовим мистецтвом, став ватажком другої.

Близько десятої ранку ревіння сурм сповістило про прибуття принца Джона. Водночас із ним на галереї з'явилися Седрик Сакс і леді Ровена, але цього разу без Ательстана, який, на великий подив Седрика, долучився до партії Бріана де Буагільбера. На те була особлива причина – Ательстан уважав за необхідне покарати того, хто нахабно, як йому здалося, повівся стосовно його нареченої. Улаштовувачі турніру, зрозумівши, що і принц не відмовиться завдати сорому «вихваткові», також приєдналися до загону храмовника. У той самий час чимало славетних лицарів саксонського й норманського походження поповнили лави партії вчорашнього переможця...

Щойно леді Ровена зійшла на поміст, де стояв трон для королеви турніру, залунала урочиста музика, яку заглушали крики – вітання глядачів. Сонце грало на зброї та обладунках лицарів, що нудьгували, очікуючи на початок турніру. Нарешті на бойовище виступили герольди й запала тиша. Було оголошено додаткові правила, згідно з якими змагання мають скінчитися за знаком принца Джона, а переможця нагородить обрана вчора королева. Одразу ж заgrimіли сурми, остроги вп'ялися в кінські боки, і перші вершники обох партій помчали один на одного.

Коли хмара куряви, що її здійняли копита розпашілих коней, осіла, стало видно, що добрячу половину лицарів вибито з сидел. Вершники, які залишилися в лавах, знову зімкнулися, вихопивши мечі. Брязкіт зброї, крики й звуки сурм заглушали стогони поранених, блискучі обладунки лицарів укрилися пилом і кров'ю, а пишне пір'я плюмажів, зрублених із шоломів гострими лезами, літало в повітрі.

Потроху лави бійців порідшали, і нарешті Бріан де Буагільбер і Лицар, Що Втратив Спадщину, почали двобій. На цей час партія вчорашнього переможця перебувала в найтяжчому стані – могутня рука Фрон де Бефа й бичача сила важкотілого Ательстана косили бійців одного по одному. Проте обидва ці лицарі водночас зрозуміли, що здобудуть велику перевагу в бою, якщо допоможуть храмовникові, який почав битися зі своїм головним суперником. Тепер проти одного виявилось троє досвідчених вояків. Здавалося, ніщо вже не зможе врятувати Лицаря, Що Втратив Спадщину, якби не разюча спритність його коня. Він стрімко ухилявся від лицарів, які нападали на нього зусібіч, на скаку завдаючи влучних ударів мечем праворуч і ліворуч.

Глядачі бачили, що сили воїна-одинака вичерпуються, і навіть абат Еймер натякнув принцеві Джону, що час би зупинити турнір, однак той заперечив, мовляв невідомий лицар уже одержав свою винагороду – а тепер для нього настав час розділити свій тріумф з іншими.

Утім, допомога надійшла з несподіваного боку.

Один із прибічників Лицаря, Що Втратив Спадщину, котрий не мав девізу на щиті й досі майже не брав участі в змаганні – його прозвали Чорним Лицарем через колір його сарацинських обладунків, раптом стрімко кинувся в бій та спрямував свого меча на шолом Фрон де Бефа. Барон упав додолу разом із конем, а нападник круто обернувся до Ательстана. Відкинувши зламаний меч, він вирвав із рук сакса сокиру й завдав йому удар такої сили, що той, знепритомнівши, розтягнувся в пилюці.

Надавши своєму ватажкові змогу самому завершити двобій із хрестоносцем, Чорний Лицар неквапом попрямував до брами на північному кінці бойовища.

Цієї миті поранений у бою кінь Буагільбера не витримав останнього зіткнення супротивників і впав. Лицар, Що Втратив Спадщину миттю зістрибнув із сідла, наблизився до храмовника й підняв меч над його головою.

Наступної секунди принц Джон, бажаючи позбавити Бріана де Буагільбера безчестя, кинув на арену свій жезл, поклавши край змаганню. Він пошукав очима Чорного Лицаря,

однаке того ніде не було видно. Хтось із почту прошепотів принцеві, що лицар поскакав у бік лісу.

– Що ж, якщо цей сміливець відсутній, – не дуже охоче промовив Джон, – доведеться знову віддати першість лицареві без імені. Нехай королева турніру вручить йому приз.

Урочисто залунали літаври, і герольди склали шану хоробрим бійцям й уславили переможця. Потім лицаря підвели до трону, де сиділа леді Ровена. Дівчина велично спустилася з підвищення і вже хотіла надягти вінець на шолом лицаря, коли судді обурено вигукнули:

– Це неприпустимо! Переможець турніру мусить оголити голову перед королевою!

Обступивши лицаря, вони розстегнули реміні та зняли з нього шолом. Відкрилося облямоване світлим волоссям мужнє бліде обличчя гарного двадцятип'ятирічного юнака.

З грудей леді Ровени вирвався здавлений крик, однаке, з величезним зусиллям опанувавши себе, вона поклала вінець на голову переможця і твердо мовила:

– Ніколи ще лицарський вінець не прикрашав чоло більш гідного воїна...

Лицар схилив голову, поцілував руку прекрасної саксонки, потім раптом похитнувся й осів на землю біля її ніг.

Ця подія викликала загальне збентеження. Седрик, уражений появою Айвенго – ним же вигнаного з батьківського дому сина, – кинувся до нього, але його випередили. Судді, зрозумівши причину непритомності лицаря, поквапилися звільнити його від обладунків. На боці юнака зяяла кривава рана, завдана могутнім ударом списа.

Розділ 12

Щойно було вимовлене ім'я Айвенго, воно почало передаватися від одного глядача до іншого й дуже скоро досягло королівської ложі.

– Недарма ж я відразу відчув неприязнь до цього молодця, хоча й не підозрював, що під його обладунками ховається улюбленець мого брата, – мовив принц.

– Немає сумнівів, що рано чи пізно лицар вимагатиме назад замок і володіння, пожалувані йому Ричардом, – ті, що вашою високістю великодушно передані баронові Фрон де Бефу, – зауважив Вальдемар Фіц-Урс. – Одначе поки що великого клопоту від нього можна не очікувати – сер Айвенго небезпечно поранений.

– Сподіваюся, все буде добре, – посміхнувся принц. – Утім, цей хоробрий лицар – усе ж таки переможець турніру, відрядіть до нього нашого лікаря.

Фіц-Урс повідомив, що лицаря з арени вже кудись потяг його звіруватий зброєносець, і поквапився змінити тему:

– Сьогодні мені було так сумно дивитися на леді Ровену. Вона панувала лише день, який закінчився так прикро.

– А хто вона така? Я про цю леді тільки й чую, – відповів принц Джон.

– Багата спадкоємиця знатного саксонського роду, – пояснив абат Еймер. – Безцінна перлина...

– Вона сирота? Ось воно як... Але ж за давнім англійським законом ми маємо королівське право обрати їй чоловіка. А до того ще розрадімо красуню... Як тобі такий ласий шматочок, де Брасі?

– Якщо її землі будуть мені до душі, то й від такої нареченої я не відмовлюся, – відгукнувся де Брасі. – Ваша високість із надлишком справдить усі обіцянки, що дав своєму вірному васалові.

– Чудово! – вигукнув принц, підводячись. – Перекажіть дворецькому, хай він потурбується запросити леді Ровену та її погано вихованого опікуна. І жодних відмовок – їхня присутність на нашому вечірньому бенкеті є обов'язковою...

У цей момент з'явився слуга і, вклонившись, подав принцеві Джону невеликий конверт, запечатаний червоною сургучевою печаткою.

– Доставлено гінцем, судячи із зовнішності – французом, – відповів слуга на запитальний погляд принца. – Наказано передати особисто.

Пробігши очима короткого листа, принц зблід і, відвівши убік де Брасі й Фіц-Урса, переказав їм зміст послання. У ньому було лише кілька слів: «Будьте обережні й ще раз обережні – звір зірвався з ланцюга!»

– Це означає, – мовив принц, – що мій брат Ричард вирвався з полону на волю і зараз прямує до Англії.

– У такому разі, – насумрився Фіц-Урс, – нам і нашим прибічникам слід зібрати всі сили в одному місці – у Йорку. Інакше буде запізно.

– Дякую, Вальдемаре. – Принц Джон трохи повеселішав. – Одначе сьогоднішній вечірній бенкет усе-таки відбудеться. Й от що... – Він покликав слугу, який приніс листа, і тихо наказав: – Нехай нагодують гінця, а ти, не гаючи жодної хвилини, мчи в Ашбі. Перекажи євреєві Ісааку, щоб до заходу сонця надіслав мені дві тисячі крон. Ось тобі мій перстень на підтвердження, що ти від мене. Він знає – навіщо. Решта грошей має бути вручена мені в Йорку не пізніше ніж за десять днів. Інакше старому не жити. Йди...

Услід за від'їздом принца Джона почали розходитися й інші глядачі.

Вечірній бенкет був вище за будь-які похвали.

Замок і маєток Ашбі належали Роджерові де Квінсі, графу Вінчестеру, який вирушив разом із королем до Палестини. Принц, зовсім не відчуючи докорів сумління, користувався його майном і скликав безліч гостей, був люб'язним та веселим, намагався вразити розкішню страв і напоїв.

Седрика й Ательстана він зустрів надзвичайно ввічливо та висловив глибокий жаль стосовно того, що леді Ровена через хворобу не змогла прийняти його запрошення. Принц звелів провести гостей на призначені для них місця й, ледве стримуючи сміх, обмінявся з Фіц-Урсом поглядами – обидва сакси були вбрані у свій старовинний дорогий одяг, що передавався з покоління до покоління, і серед норманських чепурнів мали вигляд опудал.

Принц Джон посів своє місце навпроти Седрика, і бенкет покотився, як барильце з елем зі стрімкої гори, – слуги одну по одній міняли страви, все частіше піднімалися заздоровні кубки, лунали сміх, захмелілі вигуки, музика, поки нарешті не настав час останньої кругової чаші.

– Випиймо за здоров'я Вілфреда Айвенго, героя сьогоднішнього турніру. – Принц трохи підняв кубок, зиркнувши спідлоба на Седрика. – Прикро, що його немає з нами. – Помітивши, що Седрик не торкнувся своєї чаші, Джон удавано здивувався: – Шановний батько хороброго лицаря відмовляється прийняти наш тост?

– У мене більше немає непокірного сина, який зрікся родових звичаїв, – похмуро мовив сакс, підводячись. – Він не послухав мене...

– Сядьте, сер Седрик, не варто гніватися на юнака, – посміхнувся принц. – Зрештою, увесь цей бенкет на його честь. А скажіть-но, вельмишановний, чи правда, що мій брат Ричард мав намір дарувати лицареві Айвенго маєток у цих краях?

– Щира правда, – понуро кивнув Седрик. – Це й було однією з причин нашої сварки з Вілфредом. Кривдно приймати як дар те, що силоміць відібрано у твоїх предків...

– Отже, сер Седрик, – швидко запитав Джон, – ви не будете заперечувати, якщо ми передамо маєток тому, хто вважатиме за честь прийняти подарунок від британської корони? Сер Фрон де Беф цілком гідний цього. І тоді ваш син більше не матиме змоги вдруге викликати батьківський гнів.

Седрик не встиг відповісти, як Фрон де Беф, сміючись, вигукнув:

– Заради цього ваша високість навіть може зарахувати мене до саксів!

– Ну, сер барон, – вибухнув Седрик, ображений цими словами, – якщо б комусь і спало на думку назвати тебе саксом, це була б для тебе незаслужена честь.

– Благородний Седрик має рацію, – поквапився заспокоїти гостя принц, – саксонська порода має першість над нашою...

– Хоча б тим, що сакси вічно біжать попереду норманів, як олень, переслідуваний собаками, – підхопив сп'янілий де Брасі, забувши, що йому обіцяли саксонську дружину. – І не забувайте про їхню палку любов до хмільних напоїв!

– Досить жартів, панове лицарі! – примирливо вигукнув Фіц-Урс, помітивши, що гість задихається від гніву.

Седрик відштовхнув його простягнену руку, налив собі повну чашу вина й мовив:

– Якщо на цьому бенкеті комусь не до душі сакси, я хочу випити за нормана – першого серед хоробрих. Здоров'я короля Ричарда Левове Серце!

Принц Джон здригнувся, машинально трохи випив зі свого кубка, а Седрик, осушивши до дна свою чашу, гордо залишив бенкетну залу в супроводі Ательстана та інших гостей-саксів.

Невдовзі в замку залишився тільки почет принца.

– Ну, – мовив, звертаючись до лицарів, абат Еймер, – погаласували, і годі! Випито чимало, час і поспати. Хто як хоче, а я вирушаю додому...

— Ось вам наслідок ваших безглузких жартів. — Принц Джон мав дуже засмучений вигляд, коли абат залишив залу. — Ми покликали сюди саксів, щоб напоїти як слід, обдурити й узяти своє, але ці брутальні мужлани мало того, що виграли турнір, а ще й з бенкету пішли переможцями. І настоятель щось відчув... Він першим зречеться мене й намагатиметься забрати з собою Буагільбера... Почали розбігатися, шури...

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.